

Праз матыў падзення ў вершах В. Рыжкова і Н. Кудасавай найчасцей ствараецца адчуванне ўнутранай дысгармоніі лірычнага героя (герайні), перадаецца трагедыя асобы; нярэдка ў іх творах падзенне звязана з паміраннем, смерцю. У В. Жыбуля гэты матыў дапамагае выявіць супрацьстаянне асобнага чалавека свету. Падзенне ў яго творчасці набывае іншыя рысы: выказваецца мужнасць, здольнасць ісці насуперак плыні. Само чалавечае быццё, паводле В. Жыбуля, заключаецца ў тым, каб «упісвацца ў прастору паміж бессэнсоўнасцю / і кюветам» [2, с. 21] (верш «Асінавы кол»). Для лірычнага героя паэзіі В. Жыбуля паняцці жыцця і падзення існуюць у суплёце.

Літаратура

1. Жук, І. В. Матыў і беларуская літаратуразнаўчая сучаснасць // Матыўная прастора беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя : манаграфія / І. В. Жук [і інш.]; пад агул. рэд. І. В. Жука. – Гродна : ГрДУ, 2009. – С. 6–16.
2. Жыбуль, В. Стапелі : вершы / Віктар Жыбуль. – Мінск : Галіяфы, 2012. – 220 с.
3. Кудасав, Н. Лісьце маіх рук : паэзія / Наста Кудасав. – Мінск : Логвінаў, 2006. – 76 с.
4. Кудасав, Н. Маё невымаўля : вершы / Н. Кудасав. – Мінск : Кнігазбор, 2016. – 116 с.
5. Рыжкоў, В. А. Дзверы, замкнёныя на ключы / Віталь Рыжкоў. – 2-е выд. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2013. – 108 с.

Міхаіл Яніцкі

Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт,

Лікія Яніцкая

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

**КАРЭЛЯЦЫЯ ПУБЛІЦЫСТЫЧНАГА
І МАСТАЦКАГА ДЫСКУРСАЎ У СТАНАЎЛЕННІ
ЖАНРАЎ БЕЛАРУСКАГА ПРЫГОЖАГА ПІСЬМЕНСТВА**

Пытанне працэсу эвалюцыі жанравых форм пісьменства таго ці іншага народа заўсёды хвалявала даследчыкаў розных краін. І гэта натуральна, бо назіранні за эвалюцыяй сацыякультурных, грамадска-філасофскіх і іншых рэмінісцэнцый нацыянальнага друку дазваляла навукоўцам выявіць вытокі, вызначыць пераемнасць традыцый, прасачыць і асэнсаваць узаемаўплывы не толькі ў літаратуры роднага этнасу, але і знешніх, асабліва культур суседніх народаў (у дачыненні да Беларусі – рускай, украінскай і польскай). У артыкуле даследуюць

ца карэлятыўныя працэсы мастацкага і публіцыстычнага дыскурсаў у літаратуры тэрыторыі сучаснай Берасцейшчыны і польска-ўкраінскага памежжа.

Большасць беларускіх літаратуразнаўцаў (А. Мальдзіс, А. Лойка, М. Хаўстовіч, С. Кісялёў і інш.) старыжытным перыядам нацыянальнага прыгожлага пісьменства называе гады XII–XVIII стагоддзяў [1, 2, 3]. Гэта перыяд непарыўнага карэлятыўнага працэсу эвалюцыі літаратуры Беларусі, які выявіўся ў розных параметрах. Найперш у жанравых: старажытныя жанры былі надзвычай «размытымі», неакрэсленымі, працэс іх фарміравання расцягнуўся на многія стагоддзі. Дарэчы, сучасная культура ў пэўнай ступені вярнулася да сваіх вытокаў, але ўжо не па прычыне сваёй бездапаможнасці і «маладосці», а наўмысна, каб праз сінтэтычныя формы мастацтва наблізіць яго да жыцця, адлюстраваць усю разнастайнасць і непрадказальнасць сучаснай рэчаіснасці, духоўнага свету асобы.

Выразна карэлятыўнымі ў старажытны перыяд былі і моўныя здабыткі нацыянальнага мастацтва слова. Даследчыкі называюць тут узаемаўплывы стараславянскай і царкоўнаславянскай, польскай і ўласнабеларускай, гутарковай і афіцыйнай моў.

У перыяд Адраджэння і Асветніцтва адбываецца паступовы пераход ад царкоўнага стылю да свецкай манеры пісьма. Асабліва цікавымі і навукова абгрунтаванымі з’яўляюцца назіранні даследчыкаў за ўплывам публіцыстычнага дыскурсу на мастацкія творы згаданага перыяду. Пра бяспрэчнасць гэтага факта сцвярджае А. Слука: «Публіцыстычнасць твораў старажытнай славянскай літаратуры стала важным фактарам фарміравання грамадскай думкі, развіцця культуры ўсходнеславянскіх народаў» [4, с. 39].

Першымі помнікамі старажытнага пісьменства з’яўляюцца летапісы, творы дакументальнага характару, але часта з элементамі аўтарскіх адносін да падзей і фактаў, выразнымі прыкметамі мастацкага дыскурсу. Відавочна ў гэтых творах і прысутнасць публіцыстычнай скіраванасці. Летапісы прасякнуты духам патрыятызму: гонарам за Айчыну, трывогай за яе будучыню, імкненнем умацавання і абароны сваёй дзяржавы. Дыскурсны аналіз тэкстаў летапісаў дазваляе выявіць канцэптуальныя парадыгмы тагачаснай публіцыстыкі: мір, князь, паслушэнства, аб’яднанне, святы і адпаведныя антанімічныя складнікі – вайна, непаслушэнства, міжусобіцы, чалавек грахоўны і г. д.

Першыя звесткі аб беларускіх гарадах і мястэчках якраз можна знайсці ў летапісах. Так, у «Повести временных лет» наступным чынам

паведамляецца пра ўзнікненне Пінска 5 лістапада 1097 года: «пришел Василько 4 ноября, и перевезся на Выдобечь, и пошел поклониться к святому Михаилу в монастырь, и ужинал тут... И на другое же утро прислал к нему Святополк, говоря: Не ходи от имени моих. Василько же отказался, сказав: Не могу медлить, как бы не случилось дома войны. И прислал к нему Давыд: Не уходи, брат, не слушайся брата старшего. И не захотел Василько послушаться. И сказал Давыд Святополку: Видишь ли – не помнит о тебе, ходя под твоей рукой. Когда же уйдет в свою волость, сам увидишь, что займет все твои города – Туров, Пинск и другие города твои. Тогда помянешь меня» [5]. Тут адчувальны яшчэ адзін істотны ўяўленчы аспект публіцыстычнага дыскурсу: давядзенне да рэцыпіента інфармацыі ад імя ўладных структур. Цяпер мы гэта называем ідэалогіяй, сістэмай інфармацыйных выклікаў бакоў, якія знаходзяцца ў палітычным супрацьстаянні.

Пэўную эмацыянальнасць тэксту дадае мастацкі дыкурс, які ўяўляе сабою дыялог аўтара з адрасатам, мэтанакіраванае сацыяльнае ўздзеянне.

Сярод рукапісных кніг згаданай эпохі навукоўцы вылучаюць чытальныя і богаслужбовыя. Адзін з папулярных аўтараў такіх выданняў Яфрэм Сірын. У XIII ст. яго палемічныя, аскетычныя і маральныя павучэнні былі вядомы ў Брэсце і Пінску. У межах публіцыстычнага дыскурсу аўтар у старажытным усходнеславянскім кодэксе са спісам «Парэнэсіса» ўжо ў тыя часы аддаваў належнае кнізе – Бібліі і ад імя царквы, уладнай на той час структуры, з пафасам звяртаўся да суайчыннікаў: «Муж мудры, які не мае кніг, падобны да агароджы: падзьме на іх вецер грахоўны і ўпадзе той, хто не ме апоры славы кніжных» [6, с. 27]. Тэзіс В. Іўчанкава аб асаблівасцях дыскурсу сучасных СМІ можна аднесці і да складнікаў тагаснай публіцыстыкі: «Такім чынам ладкуецца сістэма давядзення да спажывца (насельніцтва) асноўных канцэптуальных пазіцый уладных структур» [7, с. 207].

Свайго росквіту гэтая сістэма дасягнула ў перыяд барока і Асветніцтва. Пераход ад рэлігійнай літаратуры да літаратуры Новага часу, місіянерская дзейнасць на тэрыторыі сучаснай Беларусі прадстаўнікоў каталіцкіх ордэнаў падрыхтавалі глебу для развіцця новых жанраў, у якіх арганічна функцыянавалі мастацкі і публіцыстычны дыкурсы: рэлігійная палеміка, мемуары, грамадска-філасофская лірыка, інтэрмедыі, фэцэцыі, пародыі. На Берасцейшчыне важны ўклад ў развіццё жанравых форм беларускага мастацка-публіцыстычнага сло-

ва ўнеслі ідэолагі праваслаўя і ўніяцтва пісьменнікі-палемісты Афанасій Філіповіч і Іпацій Пацей адпаведна, аўтар першых мемуарных гісторый Фёдар Еўлашоўскі, даследчык гісторыі Беларусі Юльян Нямцэвіч і інш.

Літаратура

1. Мальдзіс, А. І. На скрыжаванні славянскіх традыцый: Літ. Беларусі пераходнага перыяду (другая палавіна XVII–XVIII ст.) / А. І. Мальдзіс. – Мінск : Навука і тэхніка, 1980. – 352 с.
2. Кавалёў, С. В. Гісторыя беларускай літаратуры: другая палова XVI ст. : курс лекцый / С. В. Кавалёў. – Мінск : Беларус. гос. ун-т, 2005. – 108 с.
3. Кавалёў, С. В. Шматмоўная паэзія Вялікага Княства Літоўскага эпохі Рэнесансу / С. В. Кавалёў. – Мінск : Кнігазбор, 2010. – 376 с.
4. Слука, А. Беларуская журналістыка : вучэб дапаможнік : у 3 ч. Ч. 1 / А. Слука. – Мінск : БДУ, 2000. – 232 с.
5. История Пинска [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pinsk-history.ru/component/rseventspro/event/218-pervoe-upominanie-o-pinske>. – Дата доступа : 26.08.2017.
6. Нікалаеў, М. Палата рукапісная: Рукапісная кніга на Беларусі ў X–XVII стагоддзях / М. Нікалаеў. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1993. – 230 с.
7. Іўчанкаў, В. І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыка публіцыстычнага тэксту, дыскурсны аналіз сродкаў масавай інфармацыі : курс лекцый / В. І. Іўчанкаў. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2009. – 280 с.